

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (244)

Δώστε μας βιβλία, δώστε μας χαρά, δώστε μας βιβλία, δώστε μας φτερά: «Η δύναμη της αφήγησης»

Η στήλη αυτή δεν έπεται μόνο των συμβάντων, αναδιφώντας τα, αλλά κάποιες φορές προηγείται, με αφορμή όμως πάντα το παρελθόν. Αυτό συμβαίνει και σήμερα, που, ξεκινώντας από το παλιό καλό παραμύθι, προχωράει στην παιδική λογοτεχνία κι ακόμα περισσότερο στις μελέτες για την αξία τους στις σημερινές συνθήκες. Παραθέτω λοιπόν το κείμενο της εισήγησης που θα κάνω αύριο Σάββατο στο Πνευματικό Κέντρο Χανίων κατά την εκδήλωση παρουσίασης του βιβλίου της δρ. Σχολικής Συμβούλου (νυν Συντονίστριας Εκπαιδευτικού Έργου) Αθηνά Ντούλια «Η δύναμη της αφήγησης», έκδοση της «Πυξίδα της Πόλης». Πιστεύω ότι αφορά όχι μόνο τους εκπαιδευτικούς, αλλά και τους νέους γονείς και τους παππούδες, σαν εμένα, καθώς βέβαια και όποιον προβληματίζεται όχι μόνο για το μέλλον του βιβλίου στον τόπο μας αλλά κι αυτής της ανάγνωσης συνολικά. Αφορά όσους προσβάλλονται όταν βλέπουν στα σκουπίδια ή στους κάδους ανακύκλωσης πεταμένα βιβλία. Μια τάση που, σημειωτέον, συναντάται μόνο στην Ελλάδα από τις ευρωπαϊκές χώρες, έχοντας ξεκινήσει από τα σχολικά βιβλία, περνώντας στη συνέχεια στις εγκυκλοπαίδειες και φτάνοντας σήμερα σε κάθε μορφή βιβλίου. Παραθέτω λοιπόν το κείμενο, με ορισμένες από τις εικόνες που θα προβληθούν.

Ο Μαθίος, γογαί από τα Χανιά, τα κοσμεί μ' όλη τη σημασία της λέξης. Επέλεξε να εγκαταλείψει την εκπαίδευση, μαθηματικός ων, και στιβαρός απ' ότι μπορώ να γνωρίζω, κι αφιερώθηκε σε μια άλλη εκπαίδευση, την κινηματογραφική. Γιατί αυτή είναι για μένα η ουσιαστική διαφορά του Φεστιβάλ Χανίων από τ' άλλα, όχι και λίγα ανά την Ελλάδα: Ότι θέτει ως βασική του παράμετρο όχι μόνο την κινηματογραφική παιδεία των νέων γενιών αλλά και την παραγωγή κινηματογραφικών στελεχών από τον εκπαιδευτικό χώρο, από εκπαιδευτικούς δηλαδή και μαθητές. Παράλληλα ο Μαθίος έχει κτίσει σταδιακά έναν σοβαρότατο εκδοτικό οίκο, με περισσότερους από εκατό τίτλους, ο οποίος με τη σειρά του εκπαιδεύει τους φιλαναγνώστες, στην Κρήτη και σ' ολόκληρη την Ελλάδα.

«Είχα την τιμή και την τύχη να επιμεληθώ το βιβλίο που κρατάμε σήμερα στα χέρια μας, καθώς και να το προλογίσω. Αν και η επισήμανση της αξίας του παραμυθιού που μου προσέφερε στις σημερινές συνθήκες δεν μου είναι πια απαραίτητη, αφού είμαι απόστρατος ως εκπαιδευτικός, όμως μου ανοίγει ξανά ορίζοντες στα νέα μου καθήκοντα ως παππού. Την τιμή να το επιμεληθώ μου έκαναν τόσο ο φίλος εκδότης Ματθαίος Φραντζεσκάκης, που κοσμεί τα Χανιά με την προσφορά του στον πολιτισμό, στα γράμματα και στις τέχνες, όσο και η συγγραφέας του Αθηνά Ντούλια, με την οποία είχα την τύχη να συνεργαστώ για σχεδόν τέσσερα χρόνια, από τη θέση του σχολικού συμβούλου. Μπορώ να δικαιούμαι να το πω εδώ ως τρίτος, που δεν κατά- μωρα να καταλείψω την λέξη. Επέλεξε να εγκαταλείψει την εκπαίδευση, μαθηματικός ων, και στιβαρός απ' ότι μπορώ να γνωρίζω, κι αφιερώθηκε σε μια άλλη εκπαίδευση, την κινηματογραφική. Γιατί αυτή είναι για μένα η ουσιαστική διαφορά του Φεστιβάλ Χανίων από τ' άλλα, όχι και λίγα ανά την Ελλάδα: Ότι θέτει ως βασική του παράμετρο όχι μόνο την κινηματογραφική παιδεία των νέων γενιών αλλά και την παραγωγή κινηματογραφικών στελεχών από τον εκπαιδευτικό χώρο, από εκπαιδευτικούς δηλαδή και μαθητές. Παράλληλα ο Μαθίος έχει κτίσει σταδιακά έναν σοβαρότατο εκδοτικό οίκο, με περισσότερους από εκατό τίτλους, ο οποίος με τη σειρά του εκπαιδεύει τους φιλαναγνώστες, στην Κρήτη και σ' ολόκληρη την Ελλάδα.

Όταν λοιπόν μου έκανε την τιμή να με προτείνει γι' αυτό το πάνελ παρουσίασης, δεν μπορούσα παρά να δεχτώ και μάλιστα ευχαρίστως. Πολύ περισσότερο όταν με πληροφόρησε ότι σ' αυτό θα προίσταται ο «πρύτανης του δασκαλικού» αλλά και της δημοσιογραφίας στα Χανιά, ο - και φίλος - Βαγγέλης Κακτασάκης. Για να μην προσθέσω στο δασκαλικό και την ποιήση. Με την ευκαιρία θέλω να τον αντικρίσουμε όχι ψαρομάλλη, όπως είναι σήμερα, αλλά με μαλλιαδούρα και με τα μαθητόδια του, στις αρχές του δασκαλικού του βίου, ενθουσιώδη, όσο και σήμερα, νέο στο μυαλό και στις απόψεις, όσο και σήμερα, και απέραντα δημιουργικό, τόσο σήμερα όσο και «τω καιρώ εκείνω».

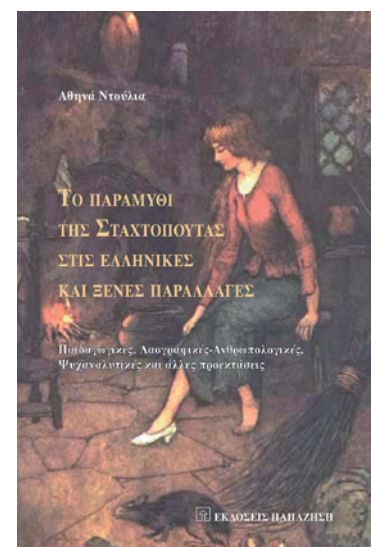

Για τη συμπαραουσία Αγγέλα Μάλμου, τι να πω; Να πω μόνο ότι ως νηπιαγωγός, απόφοιτος της σχολής Νηπιαγωγών Χανίων, κι ως μην εξάσκηση ποτέ το τιμητικό αυτό επάγγελμα, έχω μεγάλη αγάπη για τις συναδέλφισσες, που μου την ανταποδίδουν με το παραπάνω. Πιστεύω ειλικρινά ότι παίζουν τον ουσιαστικότερο ρόλο στην εκπαίδευση, εξ απαλών ονύχων, όπως λέγαμε οι παλιότεροι, ή, όπως το έθεσε η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ: «Ρωτήθηκε κάποτε ένας Αμερικανός νομπελίστας των θετικών επιστημών ποιο από τα διάσημα πανεπιστήμια στα οποία φοίτησε ήταν το σημαντικότερο. Κι εκείνος απάντησε: Κανένα. Εξηγώντας ότι τα πιο σημαντικά πράγματα δεν τα διδάχθηκε στο πανεπιστήμιο, αλλά στο νηπιαγωγείο. Εκεί του έμαθαν να βλέπει τα χέρια του πριν από το φαγητό, να μην παίρνει τα παιχνίδια των συμμαθητών του, ποιο είναι οι κανόνες του παιχνιδιού και, το κυριότερο, να δίνει το χέρι του στα άλλα παιδιά, για να περουν μαζί στο απέναντι πεζοδρόμιο. Αυτό λείπει σήμερα από την πατρίδα μας». Μπορεί να είναι λοιπόν τυχαίο ότι όποια νηπιαγωγό και να ρωτήσεις, σε Ρέθυμνο και Χανιά, για τον άνθρωπο που επαγγέλματος που έχει στην καρδιά της, θα σας απαντήσει «την Αγγέλα»; Έτσι, με το μικρό της όνομα, γιατί έτσι την αισθάνονταν πάντα, δίπλα τους και όχι πάνω τους ως σχολικό σύμβουλο. Δίπλα τους στα όμορφα αλλά και στα δύσκολα, που κι αυτά δεν λείπουν από κανένα επάγγελμα, πολλών μάλλον λειτουργήματα, όταν εξασκείται ως τέτοιο».

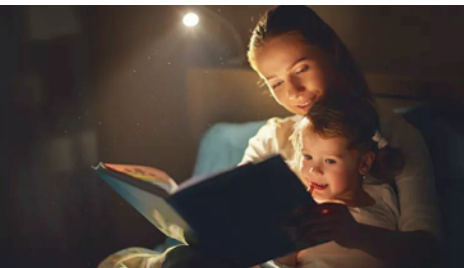

πω δυο λόγια για το πώς τη γνώρισα, την τετραετία 2012-2016. Αν εγώ, Ρεθεμνιώτης, ήμουν λίγο «ξενομπατής» για τους συναδέλφους Χανιώτες, εκείνη, ερχόμενη από Αθήνα, ούτε καν δηλαδή από την υπόλοιπη Κρήτη, έστρωσε και την ανατολική, ήταν ολμοδιδούλη «ξένη». Ήταν μια εικόνα που διέψευσε αμέσως στην περιφέρειά της κι αργότερα και στις τέσσερις δικές μας, του Αντώνη Μυλωνάκη, της Χαράς Ανδρεάδου, της Μαργαρίτας Γερούκη και τη δική μου. Φαινόταν από την αρχή η Αθηνά ότι είχε όραμα, ήξερε τι ήθελε και πώς να το πετύχει, ήταν δηλαδή επαγγελματίας εκπαιδευτικός, μ' όλα τα καλά του όρου και κανένα από το άσχημα, που ποτέ σχεδόν δε λείπουν. Πάντα με το χαμόγελο, συγκαταβατική, άκουγε τον συνομιλητή της, χωρίς να γίνεται παρορμητική. Και πάντα είχε να κάνει προτάσεις, ποτέ δεν υπήρξε απλός παρατηρητής. Όσο για τα τρεξίματά της στα σχολεία, ασταμάτητα! Δεν είναι λοιπόν καθόλου τυχαίο που σήμερα εκλαμβάνεται παραπάνω και από Χανιώτισσα, αφού μάλιστα έχει τα προσόντα να ξαναγορίσει στα πάτρια, όμως επιλέγει τον τόπο αυτό ως δεύτερη της πατρίδα, για την ίδια και για την οικογένειά της.

Για τον παιδοψυχίατρο Γιώργο Βαγιωνή δεν μπορώ να πω πολλά, αφού δεν τον γνωρίζω από κοντά, ανήκει άλλωστε σε πολύ νεότερη γενιά από μένα, μιλούν όμως τα έργα του. Δεν είναι μόνο τα ραδιοφωνικά του «Παιδολογήματα», είναι και τα «Νεραντζάκια με τα αγκάθια τους», που μας γλυκοπικραίνουν. Να ένα ακόμα καλό βιβλίο, εράμιλλο εκείνου που παρουσιάζουμε σήμερα. Μ' αυτά και μ' αυτά φτάνω στην Αθηνά Ντούλια. Θέλω να σας πω δυο λόγια για το πώς τη γνώρισα, την τετραετία 2012-2016. Αν εγώ, Ρεθεμνιώτης, ήμουν λίγο «ξενομπατής» για τους συναδέλφους Χανιώτες, εκείνη, ερχόμενη από Αθήνα, ούτε καν δηλαδή από την υπόλοιπη Κρήτη, έστρωσε και την ανατολική, ήταν ολμοδιδούλη «ξένη». Ήταν μια εικόνα που διέψευσε αμέσως στην περιφέρειά της κι αργότερα και στις τέσσερις δικές μας, του Αντώνη Μυλωνάκη, της Χαράς Ανδρεάδου, της Μαργαρίτας Γερούκη και τη δική μου. Φαινόταν από την αρχή η Αθηνά ότι είχε όραμα, ήξερε τι ήθελε και πώς να το πετύχει, ήταν δηλαδή επαγγελματίας εκπαιδευτικός, μ' όλα τα καλά του όρου και κανένα από το άσχημα, που ποτέ σχεδόν δε λείπουν. Πάντα με το χαμόγελο, συγκαταβατική, άκουγε τον συνομιλητή της, χωρίς να γίνεται παρορμητική. Και πάντα είχε να κάνει προτάσεις, ποτέ δεν υπήρξε απλός παρατηρητής. Όσο για τα τρεξίματά της στα σχολεία, ασταμάτητα! Δεν είναι λοιπόν καθόλου τυχαίο που σήμερα εκλαμβάνεται παραπάνω και από Χανιώτισσα, αφού μάλιστα έχει τα προσόντα να ξαναγορίσει στα πάτρια, όμως επιλέγει τον τόπο αυτό ως δεύτερη της πατρίδα, για την ίδια και για την οικογένειά της.

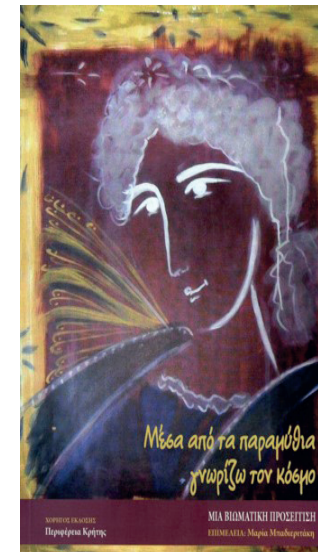
Η Αθηνά Ντούλια έχει το παραμύθι μέσα της, όχι μόνο ως μητέρα αλλά και ως παιδαγωγός, η οποία μάλιστα εκπόνησε τη διδακτορική της διατριβή στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο μ' αυτό ακριβώς το αντικείμενο. Το θέμα της ήταν «Το παραμύθι της Σταχτοπούτας στις ελληνικές και ξένες παραλλαγές: προεκτάσεις λογογραφικές και ανθρωπολογικές». Πολλές από τις μέχρι σήμερα δημοσιεύσεις της σε επιστημονικά περιοδικά έχουν να κάνουν ακριβώς μ' αυτό, όπως και τα τρία αυτοτελή βιβλία της. Είναι λοιπόν ειδήμων στο θέμα, θεωρώντας το παραμύθι ως ένα αξεπέραστο σε αποτελεσματικότητα παιδαγωγικό εργαλείο και προτείνοντας την ενσωμάτωσή του στην εκπαιδευτική διαδικασία όλων των βαθμίδων της προσχολικής και της πρωτοσχολικής εκπαίδευσης.

Δεν στέκεται μόνο στα προτερήματα του παραμυθιού, σε θεωρητικό επίπεδο, που είναι πάμπολλα, αλλά προχωρεί σε προτάσεις και μεθόδους χρησιμοποίησής του, στο σχολείο πρωτίστως αλλά και στην οικογένεια. Το κάνει όχι τόσο για ψυχαγωγικούς σκοπούς, όσο κι αν κι αυτοί είναι απαραίτητοι, όσο για την επίτευξη καλύτερων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Παιδιά με καλό ψυχισμό, με ποικιλία από προσλαμβάνουσες παραστάσεις και με πλούσιο ηθικό κόσμο, ο οποίος έχει συγκροτηθεί με τρόπο φυσικό κι αβίαστο μέσω του ανεπιτήδευτου λαϊκού λόγου, είναι αποδεδειγμένο ότι ανταποκρίνονται καλύτερα στις σχολικές και στις εν γένει κοινωνικές απαιτήσεις και ως εκ τούτου επιτυγχάνουν υψηλότερους στόχους.

Η συγγραφέας δε διστάζει να περάσει στο επόμενο βήμα, στο κεφάλαιο της διδακτικής του παραμυθιού και της αξιοποίησής του εν γένει λαϊκού πολιτισμού στην εκπαιδευτική πράξη. Προτείνει τη χρήση της παιδικής λογοτεχνίας συνολικά, προκειμένου να καταστήσει τη μάθηση ελκυστικότερη, δημιουργικότερη και πιο σύγχρονη. Δεν στέκεται μόνο στα κλασικής μορφής μυθιστορήματα, τα ιστορικά, τα οποία χρησιμοποίησα με στο σχολείο κατά τις τελευταίες ιδιαίτερα δεκαετίες του περασμένου αιώνα, με εξαιρετική, πρέπει να πω, αποτελέσματα. Προχωρά στα πιο σύγχρονα, εκείνα που απαντούν σε σημερινές ανάγκες: στα κοινωνικά προβλήματα, σ' εκείνα της σχολικής ζωής και στα προβλήματα της διαφορετικότητας, είτε αυτά αναφέρονται στην πολυπολιτισμικότητα είτε στην αναπηρία, στην κοινωνική κατάσταση και στην ηλικία. Κι ακόμα σε θέματα πιο πρωτόγνωμα αλλά οπωσδήποτε υπαρκτά, όπως ο ρατσισμός, η απώλεια και το πένθος, το διαζύγιο και τα προβλήματα υγείας.

Μια άλλη σημαντική προσφορά του βιβλίου είναι ότι παρέχει ενημέρωση για τους δημιουργούς της παιδικής λογοτεχνίας στα Χανιά, στον χώρο δηλαδή που η συγγραφέας δραστηριοποιείται και που θ' αποτελέσει προνομιακό πεδίο κυκλοφορίας του βιβλίου. Η παιδευτική διαδικασία δεν διεξάγεται ποτέ εν κενώ και οι ανάγκες των υποκειμένων της δεν μπορεί να είναι ίδιες στα Χανιά, στο Νευροκόπι ή στην Άρτα. Είναι γεγονός ότι από παλιά η χανιώτικη παραγωγή παιδικής λογοτεχνίας ήταν αυξημένη αναλογικά, σε σχέση με άλλες ελληνικές περιοχές. Αυτή είναι μια προσωπική διαπίστωση, που μου έγινε πεποίθηση όταν παρουσιάσαμε στο Ρέθυμνο ένα σχετικά βιβλίο της Μαρίας Μπαδερτζάκη, και, ούτε λίγο ούτε πολύ, σαράντα συναδελφισμών της που καθοδηγούσε. Καθόλου τυχαία, τα περισσότερα από τα βιβλία που είχαν δουλέψει στα νηπιαγωγεία τους ήταν χανιώτικα. Σήμερα, με βάση το βιβλίο που παρουσιάζουμε, η διαπίστωση αυτή εδραϊώνεται: Τέσσερις συγγραφείς με παιδικά βιβλία στο Λαοίθι, επτά στο Ρέθυμνο, 26 στο Ηράκλειο και 33 στα Χανιά. Ιδού γιατί έτσι την αισθάνονταν πάντα, δίπλα τους και όχι πάνω τους ως σχολικό σύμβουλο. Δίπλα τους στα όμορφα αλλά και στα δύσκολα, που κι αυτά δεν λείπουν από κανένα επάγγελμα, πολλών μάλλον λειτουργήματα, όταν εξασκείται ως τέτοιο».

Αυτή είναι μία από τις πολλές αρετές του βιβλίου. Θα μπορούσα ν' αναφερθώ σε πολλές ακόμα. Κλείνω με μια από τις σπουδαιότερες, ότι διαπνέεται από τη βεβαιότητα πως το παραμύθι διδάσκει, όπως άλλωστε και η αφήγησή του, αλλά και η ανάγνωση της εικονογραφίας, με την οποία είναι πια εφοδιασμένο. Οι εικόνες οφειλόμενες να αποκωδικοποιούνται, ως φορείς πολλαπλών μηνυμάτων, τόσο, που τις κάνουν πολλές φορές ισχυρότερες και από το ίδιο το κείμενο. Βέβαια σήμερα αυτή ακριβώς η πολυτροπικότητα τείνει να καταστεί δίκαιο μαχαίρι. Η βιομηχανία των οθόνων έχει προχωρήσει στην παραγωγή βιντεοπαιχνιδιών και γενικότερα ψυχαγωγικού υλικού τέτοιου επιπέδου, που οδηγεί τα παιδιά στη σύγχυση πραγματικού και φανταστικού και στην αντικατάσταση του εξυπραγματικού στοιχείου του παραμυθιού με το εικονικό, το ψευδές, με ό,τι μπορεί αυτό να συνεπάγεται για τις νεότερες γενιές.

Θέλω να τελειώσω με μια προτροπή, που μου την επιτρέπει νομίζω η ηλικία μου. Στις γιορτές που πλησιάζουν δώριστε βιβλία, σαν αυτό που παρουσιάζουμε σήμερα. Πάρτε βιβλία που σαν το σημερινό για τον εαυτό και τους φίλους σας. Οι εκδοτικοί οίκοι πρέπει να μπορέσουν να συνεχίσουν το έργο τους κι οι συγγραφείς να σταματήσουν να καταχωρίζονται σε συρτάκια, cd και στικκιές. Όσο για τα παιδιά και τα εγγόνια μας, αυτά από γλυκά έχουν στομώσει, και μερικά έχουν γίνει παχύσαρκα, μέχρι και διαβητικά. Από λαμπιόνια, αιοβασιλίδες και μπάλες έχουν ειλικρινά χορτάσει. Όχι όμως από βιβλία. Οι παιδικές βιβλιοθήκες των ημερών μας είναι με διαφορά οι φτωχότερες των τελευταίων δεκαετιών, ενώ οι ψηφιακές τους παιχνιδιοθήκες πιο πλούσιες από ποτέ. Πάρτε τους λοιπόν βιβλία και μάθετε τους πως να τα διαβάζουν και να τα απολαμβάνουν. Και να τα επαναλαμβάνουν επίσης, και κάθε φορά να σας θυμούνται. Κάντε ξανά πράξη το παλιότερο «Δώστε μας βιβλία, δώστε μας χαρά, δώστε μας βιβλία, δώστε μας φτερά».

Δεν ξέρω πόσο το αντιλαμβανόμαστε και το συνειδητοποιούμε αλλά στην περίπτωση των σημερινών «παιδιών της οθόνης», των «screenagers», διακυβεύονται θεμελιακές αρετές που επιχειρούσε κάποτε ν' αναπτύξει το σχολείο, όπως η φιλαναγνώστια. Η Αθηνά Ντούλια το αναγνωρίζει στο βιβλίο της και προτείνει τη διαμεσολάβηση γονέα και εκπαιδευτικού, προκειμένου να αρθεί η εντοπισμένη από παλιά δυστοκία του σχολείου και της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα στην ανάγνωση, η οποία τίθεται πια συνολικά εν αμφιβόλω. Και μας προσφέρει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε ένα σημαντικό παιδαγωγικό εργαλείο, την παιδική λογοτεχνία και το παραμύθι, για ν' αποτρέψουμε ή και ν' ανατρέψουμε αυτή την πορεία. Αθηνά Ντούλια, σ' ευχαριστούμε από καρδιάς».

Η βόλτα για τον Γιάννη Σπανδάγο: Ευχαριστίες

«Οφείλω να ευχαριστήσω και απ' αυτή εδώ τη θέση τους συμπολίτες που πήραν μέρος το περασμένο Σάββατο στον πεντάωρο περίπατό μας στα βήματα του Γιάννη Σπανδάγο (1946-2022). Κι αυτό όχι μόνο για τη συμμετοχή τους αλλά, περισσότερο, για τη συνεισφορά τους στη συζήτηση που έγινε κατά τη διάρκεια του περιπάτου αλλά και στον αγαπημένο του Δημοτικό Κήπο. Όλοι κι όλες περιήρασαν έναν άνθρωπο ιδιαίτερης ευφυΐας, κοσμοπολίτη, χιομορίστα, δοτικό, πρωτότυπο και με ιδιαιτέρως ευαισθησίες. Τόσο στην περίπτωση του Γιάννη, όπως και σε κάθε πρόμοια, ισχύει η επισήμανση του συμπατριώτη μας Παντελή Πρεβελάκη: «Οι νεκροί αφήνουν μέσα μας και μας ευλογούν».